

ХАРЕНКО О. В.,асистент кафедри конституційного
та адміністративного права*(Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана)*

УДК 347.83[070+654.19]

**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

У статті аналізується комплекс нормативно-правових актів, які регулюють інформаційну діяльність друкованих засобів масової інформації. Особливу увагу приділено дослідженню останніх змін та перспектив правового удосконалення інформаційного законодавства у зазначеній сфері.

Ключові слова: *інформаційне законодавство, друковані засоби масової інформації, правове регулювання, інформаційна діяльність друкованих засобів масової інформації.*

В статье анализируется комплекс нормативно-правовых актов, которые регулируют информационную деятельность печатных средств массовой информации. Особенное внимание уделено исследованию последних изменений и перспектив правового усовершенствования информационного законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: *информационное законодательство, печатные средства массовой информации, правовое регулирование, информационная деятельность печатных средств массовой информации.*

The article analyzes complex of normative-legal acts regulating media activity in print media. It pays special attention to study of recent changes and prospects for legal improvement of informational legislation in this area.

Key words: *information law, print media, legal regulation, information activities of print media.*

Вступ. Аналіз національного нормативно-правового поля дозволяє стверджувати, що в Україні сьогодні створений комплекс законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що регулює національне інформаційне середовище, у тому числі інформаційну сферу друкованих засобів масової інформації.

Чинне законодавство у сфері інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації не має системності, і багато важливих норм закріплено у масиві підзаконних нормативно-правових актів, що ускладнює інформаційну діяльність друкованих ЗМІ, є причиною колізій, недоліків термінологічного апарату, неврегульованості або, навпаки, є потреба зменшення адміністративного тиску.

Загальний аналіз інформаційного законодавства здійснили І.В. Арістова, Л.І. Біловус, К.І. Беляков, В.М. Брижко, Р.А. Калюжний, А.В. Манойло, А.Н. Новицький, Т.В. Чубарук та інші. Окремі питання правового регулювання інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації досліджували такі вчені: Ю.П. Бурило, С.Є. Демський, О.В. Олійник, О.В. Нестеренко, А.Н. Новицький, Т.Г. Шевченко, В.І. Шпак, В.С. Цимбалюк та інші.

Постановка завдання. Для належного тлумачення та правозастосування інформаційно-правового регулювання друкованих ЗМІ необхідним є ґрунтовне дослідження норм комплексу нормативно-правових актів щодо означеного питання.

Результати дослідження. До одного зі стрижневих Законів України, які регулюють інформаційну діяльність друкованих засобів масової інформації, відносять Закон України

«Про інформацію» [1] (далі – Закон). Аналіз попередніх редакцій даного Закону дає можливість прослідкувати розвиток законодавчої думки з основоположних засад інформаційної діяльності друкованих ЗМІ.

Зокрема було удосконалено поняття інформації, під якою тепер розуміють не лише документовані або публічно оголошені відомості, а й дані; передбачена можливість відображення інформації в електронному вигляді.

До основних принципів інформаційних відносин додано принципи свободи вираження поглядів і переконань, захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя, які кореспондують до конституційних засад; удосконалено термінологію статті 2, яка закріплює принципи інформаційних відносин, зокрема було замінено поняття «вірогідність» інформації на поняття «достовірність», а «законність» одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації – на «правомірність».

Право на інформацію, у порівнянні з редакцією Закону від 2 жовтня 1992 року, доповнено можливістю вільного захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

У статті 10 Закону органи державної влади, органи місцевого і регіонального самоврядування замінено на узагальнююче поняття «суб'єкти владних повноважень». Ч. 1 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України закріплює, що суб'єкт владних повноважень – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень [2]. У доповіді «Суб'єкт владних повноважень у контексті Кодексу адміністративного судочинства України» суддя Вищого адміністративного суду Т.Ф. Весельська пояснює, що суб'єкти владних повноважень утворюють сукупність суб'єктів адміністративно-правових відносин, до яких можна віднести орган державної влади, орган місцевого самоврядування, посадову особу органу державної влади, службову особу органу державної влади, посадову особу органу місцевого самоврядування, службову особу органу місцевого самоврядування й інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень [3].

Уточнено, що вилучення і знищення друкованих видань заборонено, крім встановлених законом випадків або на підставі рішення суду. Редакція Закону від 2 жовтня 1992 року встановлювала таку заборону з ідеологічних чи політичних міркувань.

Види інформаційної діяльності у редакції 1992 року – одержання, використання, поширення та зберігання інформації – були доповнені спочатку редакцією Закону від 6 січня 2011 року захистом інформації, а сьогодні до переліку додано створення, збирання та охорону інформації.

Удосконалено порядок доступу до інформації, права та обов'язки журналістів, порядок отримання акредитації, поняття інформаційної продукції та інформаційних послуг, встановлено поняття засобів масової інформації та суспільно необхідної інформації, встановлено звільнення від відповідальності за висловлення оціночних суджень, встановлено заборону суб'єктам владних повноважень вимагати в судовому порядку відшкодування моральної (немайнової) шкоди у справах про захист честі, гідності та ділової репутації.

У редакції Закону від 2.10.1992 року під масовою інформацією розумілася публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація. Чинна редакція Закону не обмежує масову інформацію такими видами, як друкована та аудіовізуальна інформація, та акцентує увагу на меті поширення масової інформації – її доведення до необмеженого кола осіб. Проблемним залишається питання правового статусу електронних засобів масової інформації та електронної масової інформації, оскільки чинна редакція Закону визначає поширення лише друкованої та аудіовізуальної інформації, як мету діяльності засобів масової інформації. Сам термін «засоби масової інформації» вимагає правового удосконалення, оскільки аудіовізуальним є спосіб сприйняття інформації, зокрема такими рецепторами, як органи слуху та зору, а друкована інформація – це варіант текстової форми подання інформації, яка відображується за допомогою друку.

Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», до якого за 12 років було внесено 14 змін, – є найголовнішим нормативно-правовим актом, що регулює інформаційну діяльність друкованих засобів масової інформації. Цей Закон створює

правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні та встановлює державні гарантії їх свободи [4]. Зокрема він визначає такі терміни: видавець друкованого засобу масової інформації, діяльність друкованих засобів масової інформації, друковані засоби масової інформації, журналіст редакції друкованого засобу масової інформації, продукція та розповсюджувач продукції друкованого засобу масової інформації, редакційна колегія. Закон закріплює правові гарантії свободи діяльності друкованих засобів масової інформації та неприпустимість зловживання такою свободою, організацію діяльності друкованих засобів масової інформації, у тому числі порядок державної реєстрації, встановлює відносини між редакціями друкованих ЗМІ та громадянами й організаціями, особливості міжнародної діяльності та відповідальність за порушення свободи діяльності друкованих засобів масової інформації.

До останніх важливих змін до Закону належать:

1) прийняття ряду положень стосовно недопущення монополізації засобів масової інформації та забезпечення вільного доступу громадськості до інформації про діяльність засобів масової інформації [5], що було здійснено з метою забезпечення належної реалізації рекомендацій Парламентської Асамблеї Ради Європи стосовно гарантування прозорості власності на засоби масової інформації (підпункт 12.4 Резолюції ПАРС 1466 (2005), пункт 13 Резолюції ПАРС 1755 (2010)). Зокрема було уточнено поняття «здійснення контролю видання», введено поняття «пов'язана особа», введено додатково підставу відмови у державній реєстрації друкованого засобу масової інформації через порушення засновником (співзасновником) вимог статті Закону про гарантії від монополізації друкованих ЗМІ, зобов'язано у кожному випуску видання повідомляти прізвище та ініціали особи, відповідальної за випуск відповідного номера видання;

2) зміни, пов'язані з прийняттям 09 квітня 2015 року Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні» [6]. Зокрема, пропаганда комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки тепер є забороненою і вважається зловживанням свободою діяльності друкованих ЗМІ, а також встановлено обмеження у реєстрації друкованого ЗМІ, назва якого містить символіку комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

До інших законів, які регулюють інформаційну діяльність друкованих засобів масової інформації, належать такі Закони України: «Про доступ до публічної інформації», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про рекламу», «Про авторське право і суміжні права».

Так, у Законі України «Про доступ до публічної інформації» щодо регулювання інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації зазначено таке:

1) визначено порядок здійснення та забезпечення права кожного, у тому числі суб'єктів інформаційної діяльності друкованих ЗМІ, на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес;

2) закріплено поняття публічної інформації;

3) закріплено правові гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації, зокрема, обов'язок розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом; визначення розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє; максимальне спрощення процедури подання запиту та отримання інформації; і дуже важлива для журналістів гарантія – доступ до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством тощо);

4) зазначено, що доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, надання інформації за запитами на інформацію;

5) закріплено, що є інформацією з обмеженим доступом, і за сукупності яких вимог здійснюється обмеження доступу до інформації;

б) закріплено правові умови реалізації права на доступ до інформації за інформаційним запитом (суб'єкти інформаційної діяльності друкованих ЗМІ, враховуючи характер такої діяльності, часто стають запитувачами інформації);

7) встановлено порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації [7].

Закон «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» затверджує наступні положення, що стосуються інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації:

1) до Основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні належить ... державна підтримка використання новітніх ІКТ засобами масової інформації;

2) при створенні загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів ... забезпечити створення умов для забезпечення незалежності та плюралізму засобів масової інформації, а також їх залучення до обговорення проблем розвитку інформаційного суспільства [8].

Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» визначає правові, економічні, організаційні засади державної підтримки засобів масової інформації та соціального захисту журналістів, зокрема:

1) закріплено поняття державного та комунального друкованого ЗМІ, районної, міської газети, журналіста, засобу масової інформації рекламного характеру, засобу масової інформації еротичного характеру, собівартості виготовлення одного примірника передплатного видання;

2) визначено основні напрями і форми державної підтримки засобів масової інформації;

3) закріплено, що засоби масової інформації та підприємства різних форм власності, які забезпечують інформаційну діяльність, є рівноправними, і що монополізація ринків у сфері інформаційної діяльності не допускається;

4) закріплено особливості приватизації у сфері інформаційної діяльності;

5) визначено організацію соціального захисту журналістів та особливості трудових відносин;

6) закріплено підстави відповідальності за порушення Закону [9].

Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» визначає порядок всебічного і об'єктивного висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації, і захисту їх від монопольного впливу органів тієї чи іншої гілки державної влади або органів місцевого самоврядування, є складовою частиною законодавства України про інформацію, зокрема:

1) закріплює визначення таких термінів: висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні, засіб масової інформації органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, офіційні друковані видання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, офіційна інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

2) закріплює загальні засади висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації;

3) визначає порядок фінансування засобів масової інформації по висвітленню діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

4) закріплює порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування друкованими засобами масової інформації;

5) встановлює відповідальність за порушення законодавства України про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [10].

У Законі України «Про рекламу» закріплено:

1) у друкованих ЗМІ, які створені і проводяться за участю спонсорів, забороняється надавати будь-яку інформацію рекламного характеру про спонсора та/або його товари, крім імені або найменування та знака для товарів і послуг спонсорів;

2) друковані засоби масової інформації – розповсюджувачі реклами, діяльність яких повністю або частково фінансується з державного або місцевих бюджетів, зобов'язані розмішувати соціальну рекламу державних органів та органів місцевого самоврядування,

громадських організацій безкоштовно в обсязі не менше 5 відсотків друкованої площі, відведеної для реклами;

3) засоби масової інформації – розповсюджувачі реклами, що повністю або частково фінансуються з державного або місцевих бюджетів, зобов'язані надавати пільги при розміщенні соціальної реклами, замовниками якої є заклади освіти, культури, охорони здоров'я, які утримуються за рахунок державного або місцевих бюджетів, а також благодійні організації;

4) закріплені особливості обсягу реклами у друкованих ЗМІ, що розповсюджуються за рекламою, та друкованої площі, відведеної на політичну рекламу впродовж виборчого процесу;

5) заборонена реклама тютюнових виробів, реклама знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, в усіх друкованих засобах масової інформації; а реклама алкогольних напоїв, реклама знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої, забороняється в усіх друкованих засобах масової інформації, крім спеціалізованих видань;

6) водночас у Законі зазначено, що текст попередження в рекламі тютюнових виробів та алкогольних напоїв, а також знаків для товарів та послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються дані вироби та напої, у друкованих засобах масової інформації має розміщуватися горизонтально, внизу рекламного зображення. Можемо дійти висновку, що мається на увазі така реклама у спеціалізованих виданнях, але згідно з ч. 1 та ч. 2 ст. 22 Закону у спеціалізованих виданнях, легалізовано лише рекламу алкогольних напоїв, рекламу знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої, а не реклама тютюнових виробів [11].

Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначає правові засади та особливості охорони авторських журналістів. Зокрема дає визначення понять: автор, виключне право, ім'я автора, оприлюднення (розкриття публіці) твору, опублікування твору, псевдонім, розповсюдження об'єктів авторського права, службовий твір, цитата. Закон розкриває суб'єктів та об'єкти авторського права (серед яких літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру – брошури, статті тощо), особливості співавторства, закріплює особисті немайнові права, строк дії авторського права, особливості авторського договору [12].

Цивільний та Господарський кодекси України регулюють діяльність друкованих засобів масової інформації у частині реєстрації редакції як юридичної особи та правових засад діяльності таких юридичних осіб, особливості відшкодування матеріальної та моральної шкоди суб'єктив(ам) інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації, правові засади захисту авторських прав журналістів та інше.

Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами у сфері інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації, та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Чинний Кримінальний кодекс України [13] містить 10 складів злочинів, які стосуються інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації, зокрема: 1) стаття 109 – дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади; 2) стаття 171 – перешкоджання законній професійній діяльності журналістів; 3) стаття 182 – порушення недоторканності приватного життя; 4) стаття 258-2 – публічні заклики до вчинення терористичного акту; 5) стаття 345-1 – погроза або насильство щодо журналіста; 6) стаття 347-1 – умисне знищення або пошкодження майна журналіста; 7) стаття 348-1 – посягання на життя журналіста; 8) стаття 349-1 – захоплення журналіста як заручника; 9) стаття 375 – постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови; 10) стаття 436-1 – виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Нові статті 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 були прийняті з метою реалізації положень ст. 34 Конституції України щодо права на свободу думки та слова, та для посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів. Стаття 345-1 у примітці закріплює поняття професійної діяльності журналіста та визначає, що статус журналіста або його на-

лежність до засобу масової інформації підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим засобом масової інформації, його редакцією або професійною чи творчою спільною журналістів.

Кодекс України про адміністративні правопорушення [14] містить 6 складів правопорушень, які стосуються інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації, зокрема: 1) стаття 186-6 – порушення законодавства про друковані засоби масової інформації; 2) стаття 186-7 – недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів; 3) стаття 212-3 – порушення права на інформацію та права на звернення; 4) стаття 212-9 – порушення порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з використанням засобів масової інформації та порядку участі в інформаційному забезпеченні виборів; 5) стаття 212-11 – ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу; 6) стаття 212-13 – виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.

Інформаційна діяльність друкованих засобів масової інформації також регулюється низкою підзаконних нормативно-правових актів: Указом Президента України від 15 березня 2002 року № 258/2002 «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя», Указом Президента України від 24.03.2012 року № 212/2012 «Про стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації», постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року № 2 «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України», постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 року № 1287 «Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів», постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 року № 1287 «Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів», Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 року № 653-р. «Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 року № 41-р «Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, в яких у 2015 році розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи», наказом Міністерства юстиції України від 21.06.2007 № 412/5 «Про затвердження Положення про Державний реєстр друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності», наказом Міністерства юстиції України від 21.02.2006 № 12/5 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації в Україні та Положення про державну реєстрацію інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності», наказом Державного комітету зв'язку України, Міністерства інформації України, Міністерства транспорту України від 10.12.98 № 169/81/492 «Про затвердження Правил розповсюдження періодичних друкованих видань».

До інших нормативно-правових актів, що регулюють інформаційну діяльність друкованих засобів масової інформації, можна віднести: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 04.10.2011 року «Правові засади діяльності журналістів в Україні», Роз'яснення Міністерства юстиції України від 13.04.2011 року «Друковані засоби масової інформації: проблеми реєстрації», Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 28.03.2007 року № 01-8/184 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію», постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 року «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи», Лист Міністерства юстиції України від 25.02.2019 року № 32-32-69 «Для врахування в роботі», Оглядовий лист Вищого господарського суду

України від 06.05.2005 № 01-8/784 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав».

Протягом 2014–2015 рр. інформаційне законодавство у сфері друкованих засобів масової інформації зазнало багатьох змін і доповнень, що викликано цілим комплексом актуальних для цих років проблемних питань: політико-соціальними змінами внаслідок інформаційної війни проти України, посиленням гарантій законної професійної діяльності журналістів, підвищенням їх правового та соціального рівня захисту та результатів їх діяльності, новою хвилею боротьби за свободу думки та слова, демократичними реформами, інституційними змінами та інформаційною політикою нового уряду.

Вирішальними факторами змін в інформаційному законодавстві та нових законодавчих ініціатив у майбутньому є євроінтеграційний вибір України та підписана Угода про асоціацію України з Європейським Союзом. Як зазначається в Аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України», у цьому контексті ключовими для нашої держави нині є два питання: 1) імплементація профільних документів і проектів ЄС в українське національне законодавство; 2) можливості врахування й використання Україною відповідного досвіду окремих європейських країн [15, ст. 4].

Однією з найбільш важливих останніх законодавчих ініціатив у сфері інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації є проект закону про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації від 1 грудня 2014 року № 1123 [16].

Парламентська Асамблея Ради Європи ще у 2005 році закликала органи влади України розпочати роздержавлення друкованих засобів масової інформації, заснованих органами державної влади та місцевого самоврядування (підпункт 12.4 пункту 12 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 05.10.2005 № 1466).

Даний проект закону розроблено з метою запровадження реформування друкованих засобів масової інформації та редакцій, заснованих органами державної влади, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування. Механізмом досягнення вказаної мети є передбачення у проекті закону положень стосовно обмеження впливу органів державної влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування на редакції друкованих засобів масової інформації, зведення до мінімуму використання друкованих засобів масової інформації з метою маніпулювання суспільною свідомістю і особистою думкою громадян. Проект закону визначає способи реформування друкованих засобів масової інформації та редакцій, надання державної підтримки реформованим друкованим засобам масової інформації місцевої сфери розповсюдження [17].

Також із метою забезпечення інформаційного суверенітету та визначення підходів до захисту та розвитку національного інформаційного простору для всебічного інформаційного забезпечення українського суспільства Міністерством інформаційної політики України розроблено проект Концепції інформаційної безпеки України [18].

Відповідно до Правового аналізу проекту Концепції інформаційної безпеки України, підготовленого професором Талліннської школи права Талліннського технічного університету, незалежним експертом в області права та комунікацій д-ром Катрін Найман-Меткалф за дорученням Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ, деякі запропоновані положення, які регулюють інформаційну діяльність друкованих засобів масової інформації, не рекомендовано формулювати у Концепції.

Зокрема, такі рекомендації стосуються положення щодо формування в інформаційному просторі української ідентичності як невід'ємної складової сталого суспільно-політичного дискурсу та сприяння розвитку в національному інформаційному просторі контенту, який підтримує збереження і захист загальнолюдських цінностей, інтелектуальний, духовний і культурний розвиток українського народу. Зміст принципів є легітимним, однак сильний наголос на національній ідентичності вказує на те, що вони можуть тлумачитися як такі, що обмежують іноземний контент, права іноземних суб'єктів або представників меншин у медійному просторі України, а також нав'язують певну інтерпретацію української ідентичності. Положення, які забороняють дискредитацію органів влади, викликають занепокоєння, оскільки вони можуть мати негативний вплив та обмежувати можливості засобів масової інформації виконувати контрольну функцію.

Єдиний спосіб забезпечення реальної свободи слова полягає у тому, щоб дотримуватися високих моральних принципів та не чинити дій, які їм суперечать. Маючи намір захищати інтереси України, Концепція створює небезпеку того, що законні дискусії у засобах масової інформації (наприклад, про українську ідентичність), погляди різних українських груп (включаючи представників національних меншин) та відповідний міжнародний контент будуть заблоковані. Створення медійного контенту не повинно бути завданням держави. Пліуралістичний та вільний ринок ЗМІ повинен пропонувати інформаційний контент, створений державними та приватними ЗМІ, та забезпечувати доступ до інформації через міжнародні ЗМІ [19, ст. 3–4].

Уже багато років численними нормативно-правовими актами, починаючи від постанови Верховної Ради України «Про підсумки парламентських слухань «Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України» [20] та Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» [21], визначається необхідність створення Інформаційного кодексу України. Постановою Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД № 30-6 від 03 квітня 2008 року навіть був затверджений Модельний інформаційний кодекс для держав-учасниць СНД [22]. Серед останніх документів, у яких планується створення кодифікованого акту у сфері інформаційних відносин, є Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [8] та Стратегія розвитку інформаційного суспільства, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України [23].

В Аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» зазначається про першочергову необхідність для України розробити і внести на розгляд Верховної Ради Закон України «Про Інформаційний кодекс України» [24, ст. 401–402].

Вважається, що розробка та ухвалення Інформаційного кодексу України дозволить упорядкувати всі інформаційні відносини в Україні в межах чіткої ієрархії законів і єдиної системи правових норм і понять [25, ст. 22]. Наразі ще жодного законопроекту Кодексу подано не було, хоча є численні теоретичні напрацювання з цього питання, зокрема, запропонований Урядовою комісією з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади проект «Концепція реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин» [26], наукова праця В.М. Брижка «Основи систематизації інформаційного законодавства: теоретичні та правові засади» [27] та інші наукові дослідження.

Висновки. Таким чином, комплекс чинного законодавства з інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації характеризується значною кількістю регуляторних актів, що не має системності, оперує недосконалим поняттєво-термінологічним апаратом, характеризується прогалинами у праві, колізіями, а тому потребує удосконалення. Активних дій із приведення інформаційного законодавства у цій сфері до міжнародних стандартів також вимагає імплементація відповідних актів Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію України з ЄС. Останні роки відзначились прийняттям низки нормативно-правових актів у сфері інформаційної діяльності засобів масової інформації, у тому числі друкованих ЗМІ, спрямованих на розвиток інформаційного суспільства. Зокрема були прийняті положення щодо недопущення монополізації засобів масової інформації та забезпечення вільного доступу громадськості до інформації про діяльність засобів масової інформації, посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів, правових засад забезпечення інформаційної безпеки України, посилення позицій механізму забезпечення відкритості органів влади шляхом надання права на доступ до інформації місцевих органів державної влади, на доступ до засідань Верховної Ради України, права безоплатного отримання статистичної інформації та встановленням відповідальності посадових осіб за порушення законодавства України про доступ до публічної інформації; утворено новий центральний орган виконавчої влади – Міністерство з питань інформаційної політики, відповідальний за забезпечення здійснення реформ засобів масової інформації щодо поширення суспільно важливої інформації тощо.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію [Текст]: [Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ]. – К. : Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: за станом на 08.03.2011 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2005 р. – № 35 / 35–36, 37.
3. Суб'єкти владних повноважень: хто вони? // Правовий тижень, 12 вересня. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120970>.
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2783-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації : Закон України від 04.07.2013 року № 409-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 20–21. – ст. 1619.
6. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні : Закон України від 09 квітня 2015 року № 317-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 26. – ст. 1390.
7. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – ст. 314.
8. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09 січня 2007 р. № 537-V // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 28.
9. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23 вересня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 50. – ст. 302.
10. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23 вересня 1997 року № 539/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1997. – № 42. – ст. 43.
11. Про рекламу : Закон України від 03 липня 1996 року № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – ст. 181.
12. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – ст. 64.
13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – ст. 131.
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення 07 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – ст. 1122.
15. Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України. Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. – м. Київ. – 2014. – 76 с.
16. Проект закону про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації від 01 грудня 2014 року № 1123. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52548.
17. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації». – 01.12.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52548.
18. Проект Концепції інформаційної безпеки України. – Київ. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mip.gov.ua/done_img/d/30-project_08_06_15.pdf.
19. Правовий аналіз проекту Концепції інформаційної безпеки України / Найман-Меткалф, Катрін / Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ. – 2015 р., липень. – 17 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/fom/175046?download=true>.
20. Про підсумки парламентських слухань «Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України : Постанова Верховної Ради України від 07 червня 2001 року № 2498-III // Голос України. – 2001. – № 112.
21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 06.12.2001 № 1193/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 50. – ст. 28.

22. Модельний інформаційний кодекс для держав-учасниць СНД : Постанова Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД № 30-6 від 03 квітня 2008 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_i45/page.

23. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р // Офіційний вісник України. – 2013. – № 44. – ст. 79.

24. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.

25. Конач В.К. Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання [Текст]: аналіт. доп. / В.К. Конач ; Національний ін-т стратегічних досліджень. – К. : [НІСД], 2014. – 74 с.

26. Концепція реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин. Затверджено та взято за основу рішенням Урядової комісії з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади (Протокол № 7 від 06.10.2000 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ndcpi.org.ua/jurnal/16_12.htm.

27. Брижко В.М. Основи систематизації інформаційного законодавства: теоретичні та правові засади: монографія. – К. : ТОВ «ПанТот», 2012 р. – 304 с.

ЧУПРИНА Ю. А.,
начальник відділу наукових досліджень
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 340.15 (477)«19»:349.6(094)

БАЗОВІ КОМПЛЕКСНІ АКТИ ЯК КРИТЕРІЙ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У ХХ СТ.

Стаття присвячена змістовному аналізу основних природоохоронних актів, у рамках яких відбувався розвиток водного законодавства України для виділення головних етапів його еволюції і визначення загальних тенденцій, інтенсивності та векторів регулювання охорони та раціонального використання водних ресурсів країни.

Ключові слова: *періодизація водного законодавства, охорона природи, Закон УРСР «Про охорону природи УРСР», Водний кодекс УРСР 1972 р., Основи водного законодавства СРСР 1970 р., Державний комітет України з водного господарства, Водний кодекс 1995 р.*

Статья посвящена содержанию анализу основных природоохранных актов, в рамках которых происходило развитие водного законодательства Украины для выделения главных этапов его эволюции и определения общих тенденций, интенсивности и векторов регулирования охраны и рационального использования водных ресурсов страны.

Ключевые слова: *периодизация водного законодательства, охрана природы, Закон УССР «Об охране природы УССР», Водный кодекс УССР 1972 г., Основы водного законодательства СССР 1970 г., Государственный комитет Украины по водному хозяйству, Водный кодекс 1995 г.*

